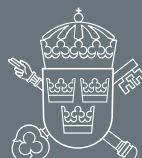

Metodstöd

Avfallsbrott och ekonomisk brottslighet

Ekobrottsmyndigheten
Swedish Economic Crime Authority

Metodstöd

Avfallsbrott och ekonomisk brottslighet

Introduktion

Denna skrift vänder sig främst till miljöinspektörer som arbetar med tillsyn av miljö- och avfallsverksamheter. Skriften innehåller en kort redogörelse av ekonomisk brottslighet och relationen till miljö- och avfallsbrott samt information om vilka varnings-signaler man ska vara uppmärksam på vid misstanke om brott.

Med denna skrift hoppas vi kunna öka kunskapen om ekonomisk brottslighet och stödja varandra i att förebygga, upptäcka och avbryta brott inom avfallshanteringen.

Skriften är ett stöd för hur man kan upptäcka ekonomisk brottslighet i samband med tillsynsbesök. Om det finns misstankar om både miljöbrott och ekonomiskt brott kan det leda till parallella brottsutredningar hos Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Då brotten inte konkurrerar med varandra ger lagföring av den ekonomiska brottsligheten bredvid miljöbrottet ett mer kännbart straff för den som begår avfallsbrott. Lagföring av ekonomisk brottslighet kan liksom för miljöbrottet leda till näringsförbud vilket innebär att den dömda inte kan driva någon näringsverksamhet under tiden med näringsförbud.

Om ekonomisk brottslighet och relationen till avfallsbrott

Vad är ekonomisk brottslighet?

Ekonomisk brottslighet är ett samlingsbegrepp som innehåller olika typer av brott som till exempel skattebrott, bokföringsbrott, penningtvätt och andra brott där företag används som brottsverktyg. Oseriösa aktörer kan använda företag för att skaffa sig en legal fasad och överföra pengar de tillskansat sig från brott till företagets ekonomi. Lagliga intäkter blandas på så vis med intäkter som kommer från brottslig verksamhet. En annan anledning till att kriminella använder företag som brottsverktyg är för att kunna distansera sig från brottsligheten. De kan till exempel använda sig av så kallade målvakter som utåt sett företräder bolaget men egentligen inte deltar i bolagets verksamhet. På det sättet kan de egentliga huvudmännen agera utom synhåll och undanhålla skatter och avgifter och/eller lura till sig ersättningar, bidrag och förmåner. Det är inte ovanligt att de kriminella företagen samtidigt utnyttjar svart och lågavlönad arbetskraft som får utföra arbetet.

Ekonomisk brottslighet betraktas ofta som offerlösa brott eftersom de sällan drabbar en enskild person. Men det stämmer inte. Förutom att staten går miste om skatteintäkter och avgifter riktar sig brotten ofta mot våra offentligt finansierade trygghetssystem, det vill säga mot utbetalande myndigheter som till exempel Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen eller kommuner. Då många kommunala tjänster såsom vård- och omsorgstjänster, skolor och förskolor upphandlas offentligt lockar detta även till sig kriminella aktörer. Andra tjänster som upphandlas offentligt och som är sårbara för kriminella aktörer är exempelvis tjänster inom byggbranschen, städbranschen och inte minst avfallsbranschen.

På vilket sätt är ekonomisk brottslighet kopplat till miljö- och avfallsbrottslighet?

Det finns stora ekonomiska vinster att hämta i avfallshanteringen. Detta särskilt då många kommuner och andra aktörer håller på att ställa om för att möta nya miljö- och klimatmål. Illegal avfallshantering är således i högsta grad motiverad av ekonomisk vinning. Enligt Europol och en myndighetsgemensam lägesbild (Myndighetsgemensam lägesbild, organiserad brottslighet 2021) gällande avfallsbrottslighet drar avfallshanteringen till sig internationell och organiserad brottslighet. Dessa aktörer begår ofta även

»Ekonomisk brottslighet betraktas ofta som offerlösa brott. Men det stämmer inte.«

andra brott, till exempel skattebrott, bokföringsbrott, bidragsbrott, försäkringsbedrägerier och arbetsmiljöbrott. Det kan också röra sig om annan brottslighet som till exempel smuggling och narkotikahandel. Ofta använder kriminella sig av avancerade brottsupplägg och utnyttjar bland annat möjligheten att mellanlagra avfallet samt att använda bolagsmålvakter. Det innebär att när brottet väl upptäcks, går det varken att hitta de skyldiga eller deras brottsvinster.

Företagsformer

Den vanligaste företagsformen som används inom ekonomisk brottslighet i olika upplägg är aktiebolag som förkortas AB.

Ett aktiebolag kan ägas av en eller flera delägare som kan vara både fysiska och juridiska personer. För att starta ett aktiebolag behöver delägarna från och med 1 januari 2020 avsätta minst 25 000 kr i aktiekapital. Den som startar ett aktiebolag kan också själv vara anställd i bolaget och finns i sådana fall med i arbetsgivardeklarationen som lämnas månatligen till Skatteverket. Andra företagsformer som handelsbolag, enskild näringsverksamhet och kommanditbolag förekommer också i brottsupplägg men är inte lika vanligt förekommande som aktiebolag.

Tipsa vid misstanke om brott eller att anmäla brott

Om man misstänker att det pågår ekonomisk brottslighet i samband med avfallshantering bör man göra en anmälan om ekonomisk brottslighet. För att göra en anmälan behöver man inte ha djupgående kunskap om ekonomisk brottslighet utan det räcker med en misstanke om att ett brott begåtts. När en anmälan är inlämnad kommer en åklagare besluta om en förundersökning ska inledas eller inte. Om man har en låg grad av misstanke men tror att det kan röra sig om ekonomisk brottslighet finns också möjlighet att lämna tips till Ekobrottsmyndighetens underrättelseverksamhet. När man lämnar ett tips kan man även vara anonym. Det är möjligt för miljöinspektörer och dyl att bryta sekretess vid överlämning av uppgifter till brottsbekämpande myndighet genom att tillämpa bestämmelsen i 10 kap. 24 § offentlighet- och sekretesslagen (2009:400).

Att upptäcka ekonomisk brottslighet – varningssignaler

Miljöinspektörer och andra som utför tillsyn har ofta tillträde till platser som varken polisen eller andra myndigheter har. Saker som observeras vid tillsyn kan därför vara relevant för att kunna upptäcka, avbryta och lagföra ekonomisk brottslighet. Det finns flera saker man kan vara observant på – samt kontrollera för – om man tror att det inte står rätt till med verksamheten. Nedan följer exempel på olika frågor som kan ställas i samband med tillsynsbesök. Offentlig information om företag kan även söka fram på internet eller beställas från myndigheter. De flesta är avgiftsfria men en del tjänster tar betalt eller tillhandahåller uppgifter för prenumeranter.

Vem finns på platsen och vad vet de om verksamheten

Om besöket är planerat

Vid vissa tillfällen, till exempel vid planerat tillsynsbesök, är ofta en företrädare eller någon med officiellt ansvar över verksamheten på plats. Om personen är den verkliga företrädaren bör denne ha god kunskap om verksamheten och kunna svara på detaljerade frågor. Här följer några frågor man kan följa upp med personerna på plats. Har de:

- Kunskap om adekvata tillstånd (om det gäller tillståndspliktig verksamhet)?
- Kunskap om regler för den typ av avfall de hanterar?
- Kunskap om vem som äger fastigheten? Vilka andra verksamheter som bedrivs på fastigheten? Kunskap om innehållet i uppställda containrar och vart containrarna ska sändas?
- Kunskap om de anställda? Namn och andra personuppgifter, nationalitet, anställningsform etc. Finns det en personalliggare?

Vid oanmält besök

- Vid andra tillfällen, till exempel vid oanmälda tillsynsbesök, kan det finnas personer på plats som inte har kunskap om verksamheten. Exempel på frågor då kan vara: Vilken roll har personen på företaget? Om personen inte arbetar där, vad gör de där och på vems uppdrag?
- Vad vet de om företaget, vem är VD? Finns det anställda och i sådana fall, hur många? Arbetar de heltid eller deltid? Vilka arbetstider? Hur många arbetar samtidigt?
- Har de namnet på närmaste chef? De kanske kan ringa personen medan ni är där? Eller finns det ett telefonnummer ni kan få?
- Känner de till vad som finns i eventuella containrar och kärl? Verkar de ha kunskap om de regler som gäller för den typ av avfall de hanterar? Vet de om kärnen ska hämtas och i sådana fall av vem och när?
- Finns det tecken på att det bor personer på platsen (finns det till exempel madrasser, matlagingskärl, hygienartiklar)?

Vid misstanke om exploatering av arbetskraft kan följande frågor ställas till arbetstagare:

- Arbetar de där? Om inte, vad gör de där?
- Vet de vem deras chef eller arbetsledare är? Har de kontaktuppgifter till denne? Kan de be chef/arbetsledare att komma till platsen?
- Vad uppger de själva om sin hemvist/nationalitet? Har de någon svensk id-handling/eller kort med samordningsnummer?
- Vilket språk talar det? Verkar de bo på platsen? Kan de lämna uppgift om var de bor?

Betalningssystem

Många företag i avfallsbranschen köper (och säljer) återvinningsbara avfallsprodukter som till exempel bil- och maskindelar samt metaller. Betalningen kan ske med kort, swish eller med kontanter. I det fall ett företag säljer varor eller tjänster mot kontant betalning eller betalning med kontokort för mer än 4 prisbasbelopp (229 200 kr år 2024) ska företaget använda ett certifierat kassaregister. Kassaregistret ska vara anmält till Skatteverket.

De flesta företag som inte använder kassaregister använder sig av fakturor som underlag för krav på betalning. Det är vanligt att oseriösa företag använder sig av en bruten fakturanummerserie och bolagets fakturor brukar ibland se olika ut. Dessa fakturor brukar även vara utställda på jämna belopp, sakna specifikation för vad fakturan avser och sakna kontaktuppgifter till bolaget som skrivit fakturan. Har det säljande företaget F-skatt ska detta stå på fakturan. Vidare är det normalt att det på fakturan framgår bankgiro- eller plusgironummer. Det framgår normalt även betalningsvillkor, dröjsmålsränta, momsbelopp samt fakturautställarens kontaktuppgifter.

Kontroll av företagsfakta

Om det är svårt att få tag i någon ansvarig och/eller om det har varit svårt att hitta uppgifter om företaget kan det vara ett första tecken på att verksamheten inte är seriös. Andra tecken på att företaget är oseriöst kan vara att det saknas en plats för verksamheten och att bolagsstyrelsen (vid aktiebolag) ofta byts ut. Om styrelsen ofta byts ut eller om styrelsemedlemmar har många styrelseuppdrag i helt skilda typer av verksamheter kan det tyda på att de är målvakter. Man kan också kontrollera om företaget är registrerat som ett aktiebolag eller som någon annan bolagsform. En del uppgifter går snabbt att kontrollera genom en snabb sökning på internet.

- Finns det en verksamhetslokal/ett kontor? Om det inte går att utröna kan det eventuella hyresförhållandet kontrolleras med hyresvärden.
- Är företaget registrerat för F-skatt och moms?
- Finns det domar på företaget/huvudmännen?

- Finns det kontaktuppgifter till någon ansvarig? Och i sådana fall, får ni svar på era frågor eller är svaren undvikande?
- Om företaget är ett aktiebolag: Har det nyligen skett ett byte av företagets styrelse? Har styrelsemedlemmarna flera andra bolagsengagemang? I sådana fall, är det i helt skilda verksamheter som inte har med varandra att göra?

Kapacitetsberäkning

Kapacitetsberäkning är en effektiv metod för att kontrollera hur företagets omsättning förhåller sig till företagets verksamhet och antalet anställda. I detta avsnitt beskriver vi hur ni snabbt kan räkna på om företaget har de ekonomiska och personella resurser de påstår sig ha.

För att kunna räkna på kapaciteten behövs uppgifter om årets försäljning. Detta finns i företagets årsbokslut/årsredovisning. Alla företag behöver upprätta ett årsbokslut men alla typer av företag behöver inte lämna in sitt bokslut till Bolagsverket. De flesta avfallsverksamheter är dock aktiebolag eller enskild näringsverksamhet vilket innebär att bokslutet är en offentlig uppgift. En enskild näringsverksamhet redovisar årsbokslutet på NE bilaga som lämnas in med den enskilda näringsidkarens skattedeclaration. Inkomstdeklaration och NE bilaga gällande beslutad skatt är en allmän handling och kan inhämtas kostnadsfritt från Skatteverket.

Årsredovisningar (för aktiebolag) finns att hämta till en kostnad från Bolagsverket eller från olika sidor på internet.

Att räkna på företagets kapacitet är en relativt enkel beräkning av om företaget verkar ha den försäljning det påstår sig ha, samt om företaget har ekonomisk täckning för sin personal. I företagets årsredovisning under kapitlet resultaträkning anges årets nettoomsättning, det vill säga företagets försäljning under året (exklusive moms). Är verksamheten en enskild näringsverksamhet så motsvarar det som heter intäkter från försäljning i NE bilagan det som heter nettoomsättning i en årsredovisning. I resultaträkningen anges även företagets kostnader som hyror, personalkostnader och inköp. Vid jämförelse av dessa belopp bör företagets kostnader, inklusive personalkostnader, täckas av försäljningen. Om företaget till exempel har en årsförsäljning om 100 000 kr men bara fem anställda kan det vara ett tecken på att företaget är oseriöst och till exempel nyttjar svart arbetskraft. Kostnaden för en heltidsanställd ligger på i vart fall 200 000–300 000 kr om året. Om det finns väldigt många utgifter såsom höga hyror eller dyra inköp av maskiner, men få intäkter, kan det också vara ett tecken på oseriös verksamhet. Det är dock vanligt att nystartade företag inte riktigt bär sina kostnader då de inledningsvis ofta har höga kostnader för att starta upp verksamheten.

Uppgifter om anställda finns också i arbetsgivardeklarationen. Alla företag som har anställda måste månatligen betala arbetsgivaravgift samt inge en arbetsgivardeklaration till Skatteverket. Detta oavsett bolagsform. Från Skatteverket kan man beställa beslutade arbetsgivaravgifter för tre månader tillbaka. Det ger en bild av hur många anställda företaget betalar arbetsgivaravgift för. Arbetsgivaravgiften är för närvarande 31,42 procent av bruttolönen. En vägledning är att multiplicera arbetsgivaravgiften $\times 3$, då får man fram ett belopp som motsvarar ungefärlig utbetald bruttolön. Om det finns en årsredovisning kan man undersöka om antalet anställda stämmer överens med arbetsgivardeklarationen. I årsredovisningen anges de totala personalkostnaderna. Antalet anställda i medeltal anges i regel under en not i redovisningen.

Information om företag

Det kan vara en fördel att kolla upp företaget i offentliga källor innan tillsyn då det ger vissa indikationer på vilken typ av företag man har att göra med. En varningssignal i sig, som en låg försäljning, är inte ensamt ett tecken på att företaget är oseriöst. Om det däremot finns flera olika varningssignaler som exempelvis många byten av styrelse-

»Om företaget till exempel har en årsförsäljning om 100 000 kr men bara fem anställda kan det vara ett tecken på att företaget är oseriöst.«

ledamöter, svårigheter att få svar från de ansvariga samt till synes mycket verksamhet men låga intäkter, är det faktorer som tillsammans indikerar att företaget är oseriöst. Avfallsföretag som hanterar avfall på ett oriktigt sätt hanterar troligen även sina ekonomiska åtaganden felaktigt.

Mycket information om företag är offentligt. Uppgifter såsom till exempel bokslut (årsredovisning), bolagsstyrelser, domar och resultaträkning finns på flera internet-sidor. Vissa är kostnadsfria och vissa tar betalt. Vissa uppgifter kan man också efterfråga från myndigheter kostnadsfritt.

Exempel på Resultat och balansräkning

Resultaträkning	
Nettoomsättning	1 200 000
Inköp av mat och dryck	-200 000
Lokalhyra	-200 000
Personalkostnader	-400 000
Rörelseresultat	-400 000
Räntekostnader	-40 000
Ränteintäkter	0
Resultat innan finansiella poster	-360 000
Beslutsdispositioner	-100 000
Årets skatt	-60 000
Årets resultat	-200 000

Källa: Vägledning för ekonomisk granskning för kommunala handläggare av serveringstillstånd och tobakstillstånd. En skrift från Skatteverket, Folkhälsomyndigheten och Ekobrottsmyndigheten.

Uppgifter från Skatteverket

Om olika företagsformer:

<https://www.skatteverket.se/foretag/drivaforetag/foretagsformer.4.3016b5d91791b-f546791c37.html>

Här kan ni hämta offentliga uppgifter om företaget är godkänt för F-skatt, moms-registrerat och beslutade arbetsgivaravgifter de tre senaste månaderna:

<https://www.skatteverket.se/foretag/etjansterochblanketter/allaetjanster/tjanster/hamta-foretaginformation.4.35c34f651660af3747c1ad6.html>

Uppgifter från Kronofogden

Från Kronofogden kan man beställa registerutdrag med information om det finns en skuld. Uppgifterna kan fås per telefon eller per post. Mejla in personnummer eller organisationsnummer och ange till vilken adress du vill ha utdraget.

<https://kronofogden.se/kundservice-svarar/mejla-oss>

Checklistor, vägledningar och annat informationsmaterial

Ekobrottsmyndigheten har tagit fram informationsmaterial som vänder till bland annat upphandlare, inköpare och internkontroll i kommuner och regioner. Checklistan är en lista med olika varningssignaler som vänder sig till den som granskar företag. Vägledningen för upphandlare kan med fördel användas som referensmaterial. I broschyren om målvakter kan ni få tips på varningssignaler om man använder målvakter vilket också kan vara en signal på att man håller på att tömma bolaget på tillgångar och försätta det i konkurs.

Checklista: Vem gör du affärer med?

<https://www.ekobrottsmyndigheten.se/checklista-undvik-oseriosa-aktorer/>

» Checklistan är en lista med olika varningssignaler som vänder sig till den som granskar företag.«

Vägledning för upphandlare

<https://www.ekobrottsmyndigheten.se/forebygg-arbetslivskriminalitet/>

Varningssignaler kopplade till målvakter

<https://www.ekobrottsmyndigheten.se/om-ekobrott/bf/>

Var kan jag lämna tips om misstänkt ekonomisk brottslighet?

Vid misstanke om ekonomisk brottslighet kan ni tipsa Polisen och Ekobrottsmyndigheten på:

<https://polisen.se/kontakt/tipsa-polisen/tipsa-polisen-via-webben/>

Om ni vill anmäla ett ekonomiskt brott finns information om hur man anmäler ekonomisk brottslighet till oss och formulär för anmälan på:

<https://www.ekobrottsmyndigheten.se/anmal-ekobrott/>

Box 22098, 104 22 Stockholm
Besöksadress: Hantverkargatan 15
Tel: 010-562 90 00
E-post: huvudregistrator@ekobrottsmyndigheten.se
ekobrottsmyndigheten.se

X @ekobrottsmyndig

in Ekobrottsmyndigheten

Ekobrottsmyndigheten
Swedish Economic Crime Authority